

Comentariu istoric

1. *Romania* era termenul generic cu care erau desemnate provinciile europene ale imperiului otoman.

2. Expediția n-a avut loc, cum credea Ștefan, în mai 1475. Deoarece o parte a veniturilor Moldovei provenea din comerțul făcut cu cetățile genoveze de pe coasta nordică a Mării Negre, în special *Caffa* și *Mangopul*, sultanul a hotărât ca, în vara anului 1475, să cucerească aceste două cetăți, precum și Chilia și Cetatea Albă și să izoleze Moldova. După cucerirea Caffei (la 6 iunie 1475) și eșecul încercării de a ocupa Chilia și Cetatea Albă (august 1475), turcii au cuprins și Mangopul (în decembrie 1475). De aceea, sultanul a amînat expediția de „pedeapsă” pentru anul 1476, mai ales că se îmbolnăvisese de gută.

3. Ștefan se referă la faptul că sultanul se afla în război cu Uzun Hassan, hanul turcoman al Persiei; cu republica Veneției și cu Ungaria, al cărei rege, Matei Corvin, a întreprins în iarna anului 1475/1476 o expediție împotriva cetății *Sabacs*, ocupată de turci, pe care a cucerit-o la începutul lui februarie 1476; la greutățile pe care încă le întâmpina din partea albanezilor și la eforturile Papei Sixt IV de a crea o coaliție antiotomană.

4. Se poate observa în stil, în unele expresii amintirea cruciatelor și spiritul religios al evului mediu. Trebuie reținut mai ales modul în care, foarte pe scurt, voievodul descrie bătălia de la Vaslui și cum, neînfricoșat, făgăduiește să lupte mai departe, cu și mai multă îndrăzneală, apărînd țara și Europa cu prețul vieții sale.

Se pot reține două expresii: țările române ca „poartă” a Europei și „noi i-am tăiat mîna cea dreaptă”, cu înțelesul că i-a biruit una din cele mai mari oști.

Indicații metodice

Lectura comentată a textului va fi introdusă după ce s-a înfățișat elevilor campania din 1475 a lui Soliman Hadimbul. Ea urmărește: 1. să întemeieze afirmația victoriei categorice a lui Ștefan la Vaslui; 2. să sublinieze hotărîrea nestrămutată a domnului de a continua lupta pînă la capăt; 3. să coroboreze spusele cronicii ardelene, citate în manual, numind pe cei „opt voievozi mai vestiți”; 4. să explice hotărîrea lui Ștefan de a lichida vechiul conflict cu Matei Corvin, încheind acordul din 12 iulie 1475 cu regele maghiar. Dar mai presus de toate, comentariul trebuie să scoată în relief întinsele relații politice externe ale Moldovei în această perioadă, relații care subliniază prestigiul de care se bucura țara. În sfîrșit, el va ajuta la înțelegerea înfrîngerii suferite de Ștefan în prima parte a campaniei din 1476, prin evidențierea egoismului celor solicitați prin circulară, care l-au lăsat singur în ceasul marilor primejdii.

DUMITRU ALMAŞ

«ACORDUL POPORULUI» (1647)

La mijlocul veacului al XVII-lea, în ajunul și în timpul revoluției burgheze din insulele britanice, ca o reflectare a aprigei lupte de clasă, a apărut o bogată literatură politică. În acea epocă au fost redactate numeroase proiecte de constituție — mare parte dintre ele

utopice — pamflete, manifeste etc. Camera Comunelor, ca exponentă a intereselor burgheziei și noii-nobilimi aflate în acea perioadă în conflict cu monarhia feudală absolută, adoptă, de asemenea, acte a căror însemnătate politică și socială depășea adesea limitele insulelor britanice, căci revoluția burgheză din această țară exprima „în mai mare măsură cerințele din acea vreme ale întregii lumi decât cerințele acelor părți din lume...”¹ în care a avut loc. Astfel, în 1628, parlamentul adopta *Petiția dreptului* — act constituțional de importanță covârșitoare, care acorda o atenție de prim ordin problemei garantării libertății individuale împotriva arbitrarului puterii de stat. Mai târziu, la 22 noiembrie 1641, Parlamentul cel Lung adoptă *Mustrarea cea Mare*, care era atît un program al burgheziei și noii-nobilimi cît și un rechizitoriu împotriva abuzurilor monarhiei. În timpul primului război civil, numeroase pamflete au fost răspîndite pe *întinsul insulelor britanice*, iar în anii postbelici, ca o reflectare a luptei de clasă, a apariției unor noi probleme social-politice ca urmare a victoriei parlamentului, a agravării neînțelegerilor din însăși tabăra burgheziei și noii-nobilimi, au apărut noi acte, proiecte ș.a.m.d. Așa, de pildă, *Declarația armatei*, din 14 iunie 1647, reprezenta o primă încercare de încheiere a unui program politic al armatei revoluționare pe baza compromisului dintre *independenți și levelleri*. În toamna anului 1647 a apărut și *Acordul poporului pentru o împăcuire trainică și imediată* sau, cum i s-a spus pe scurt, *Acordul poporului*. Momentul istoric în care apărea acest document era deosebit de important, deoarece forțele participante la revoluție erau în căutarea unor soluții pentru numeroasele probleme sociale și politice apărute în condițiile victoriei asupra vechiului regim. Această victorie contribuise la sfărîmarea unității forțelor politice grupate în jurul parlamentului. Prezbiterienii doreau să ajungă grabnic la o înțelegere cu regele Carol I Stuart, fără a se îngriji de interesele celorlalte forțe social-politice participante la revoluție. *Independenții* își vedeau interesele periclitate de politica presbiteriană. La rîndul lor, masele populare nu-și atinseseră obiectivele: structura societății și a statului nu fusese democratizată; obligațiile feudale ale țărănimii se mențineau încă, iar problema pămîntului nu fusese rezolvată. Sprijiniți de armata *Noului Model*, în care elementele populare erau larg reprezentate, și de sărăcimea orașelor, independenții reușesc după 6 august 1647 să-și asigure victoria în lupta cu presbiterienii. Apoi, însă, politica independenților intră într-o scurtă perioadă de criză, provocată de nehotărîrea lor în ceea ce privește continuarea sau ruperea alianței cu masele. În august-septembrie 1647 se produce o ruptură fătîșe între independenți și *levelleri* — reprezentanți ai intereselor micii burghezii de la orașe. *Levellerii* — sau „egalitariștii” — constituiau în acel moment istoric cel mai democratic partid din rîndul forțelor revoluționare grupate în jurul parlamentului. Fiind influenți în armată și în rîndul maselor populare orășenești, *levellerii* ajunseseră în 1647 la o cristalizare a concepțiilor lor ideologice, pe care le-au concretizat în cîteva documente cu caracter progresist, democratic. Idealul lor de dreptate era o „egalare” a oamenilor în drepturile politice, iar forma de organizare politică pe care o preconizau era republica. Tocmai *levellerii* au fost autorii *Acordului poporului*. Actul a apărut în ajunul conferinței de la Putney (28.X.—11.XI.1647), care trebuia să ia în discuție proiectele independenților și *levellerilor*. El era expresia concretă a revendicărilor *levellerilor*, reflecta concepțiile lor social-politice.

Acordul poporului este un proiect de constituție conceput de „egalitariști” ca răspuns la proiectele independenților și, deaceia, se mărginește la enunțarea unor principii politice fundamentale — celelalte revendicări ale *levellerilor* fiind cuprinse în alte documente.

¹ K. Marx, *Burghezia și contrarevoluția*, în K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 6, Buc., Editura Politică, 1959, p. 118.

Conținutul documentului

Bizându-se pe principiile dreptului natural și suveranității poporului, levelleii concepeau de fapt viitoarea organizare a Angliei sub forma unei republici. În această republică a „egalitașilor”, cetățenii urmau să se bucure de dreptul de vot universal². Diversele comitate urmau să fie reprezentate în parlament proporțional cu numărul locuitorilor. Legile republicane trebuiau să fie egale pentru toți, deoarece oamenii erau egali de la natură. În consecință, toate privilegiile trebuiau desființate. Unicul organ legislativ al statului și, totodată, forul în fața căruia erau răspunzătoare organele puterii executive trebuia să fie Camera Comunelor. Puterea legislativă deținută de Camera Comunelor trebuia să fie unică și indivizibilă. Comunele erau investite, de asemenea, și cu alte prerogative: puteau declara război și încheia pace; controlau și dirijau politica externă; și dădeau avizul la numirea și revocarea funcționarilor statului. Ele, însă, nu aveau dreptul de a constrânge într-un chip oarecare conștiința cetățenilor, de a se amesteca în problemele religioase. Totodată, Comunele nu puteau constrânge pe cetățeni să presteze serviciul militar. Acestea erau cele câteva prevederi mai importante ale proiectului de constituție al levelleilor.

Comentariu istoric

1. Autorii *Acordului poporului* evitau să proclame direct și fășis republica, deși aceasta ar fi fost forma de guvernământ care ar fi rezultat din aplicarea prevederilor actului.

2. Ceea ce reține atenția în acest document este revendicarea revoluționară, cu totul nouă la mijlocul veacului al XVII-lea, a dreptului de vot universal. În accepțiunea levelleilor noțiunea de drept de vot universal era însă diferită de cea din veacurile XIX și XX. În cazul în care *Acordul poporului* ar fi fost acceptat, urmau să beneficieze de drepturile electorale numai bărbații de la vîrsta de 21 de ani în sus. Levelleii vor face concesii independentilor, acceptînd ideea că cei care trăiau din mila oamenilor, calfele, ucenicii și slujitorii să nu beneficieze de drept de vot.

— Toate acestea reflectă esența mic-burgheză a concepțiilor levelleilor, limitele lor de clasă, care îi împiedicau să fie revoluționari consecvenți. *Acordul poporului* constituia, în fond, întruchiparea, într-un proiect de constituție, a idealului social-politic al levelleilor — republica micilor proprietari.

— Fără îndoială, *Acordul poporului* era — în condițiile luptei împotriva privilegiilor feudale și conservatorismului presbiterienilor — un document cu un pronunțat caracter progresist. Aplicarea prevederilor conținute de acest document ar fi contribuit la înlăturarea completă a rămășițelor vechii orînduiri și la instaurarea unui regim burghezo-democratic. Nu întîmplător, deci, *Acordul poporului* a devenit programul mișcării levelleilor din toate colțurile Angliei și a fost acceptat de masa de soldați, de mulțimile nevoiașe din orașe, de yeomeni.

— *Acordul poporului* rămîne în istoria universală, în ciuda limitelor și inconsecvențelor sale, un act progresist, democratic, care anticipa viitorul. El a constituit, totodată, un izvor de inspirație pentru generațiile de democrați și revoluționari de pe diferite meridiane din vremurile care au urmat.

Indicații metodice

Acordul poporului poate fi folosit în cadrul mai multor lecții: 1. la lecția consacrată revoluției burgheze din Anglia, în momentul expunerii conflictului de după primul război civil din tabăra parlamentului; 2. la lecția referitoare la războiul de independență al coloniilor engleze din America de Nord, atunci când sînt abordate trăsăturile ideologiei burgheziei americane și influențele străine exercitate asupra acesteia; 3. documentul mai poate fi utilizat și la lecția despre revoluția burgheză din Franța (1789—1794), subliniindu-se influența ideilor social-politice ale levellerilor asupra gândirii unor revoluționari francezi.

Indicații bibliografice

- M. A. BARG, *Cromwell și epoca sa*, București, E.S.P.L.P., 1953.
A. CONRADY, *Anfänge der Demokratie in England. Studien zur Geschichte der Levellerbewegung*, Berlin, 1920.
H. HOLORENSHAW, *The Levellers and the English Revolution*, London, 1939.
E. A. KOSMINSKI — I. A. LEVIŢKI, *Angliiskaia burjuaznaia revoluția XVII-kogo veka*, vol. I—II, Moscva, 1954.
C. MUREȘAN, *Revoluția burgheză din Anglia*, București, Edit. științifică, 1964.

MIRCEA N. POPA